

ONDERWERP
Ervaringen aardgasvrije pilotbuurt in Purmerend

GEÏNTERVIEWDEN
Monique Hoogwijk, programmamanager Warmtetransitie bij Liander

MEER WETEN
youtu.be/YX7vKRCWxSw

BETROKKEN PARTNERS
Gemeente Purmerend en Liander

TEKST Ron Elkerbout

Nog **8 miljoen** te gaan

‘Een grote verbouwing’, noemt de sectortafel Gebouwde omgeving de warmtetransitie, de transformatie van 7 miljoen huizen en een miljoen gebouwen tot aardgasvrije, duurzame panden. In een ongekend tempo van jaarlijks 50.000 in 2021 en 200.000 vanaf 2030. Net NL stak zijn licht op bij een van de eerste ‘verbouwingen’, in Purmerend.

Als de gemeente Purmerend begin 2017 besluit de riolering te vervangen in de wijk Overwhere Zuid, springt Liander direct in de bres met de vraag: kunnen we de wijk dan niet gelijk aardgasvrij maken? Eind 2019 moet de ‘warmtetransitie’ voor de eerste 95 woningen gereed zijn, is het plan. Dan is dat deel van de wijk - bijna - aardgasvrij. “In Purmerend zaten we vroegtijdig aan tafel, waardoor we wisten van de plannen voor vervanging van de riolering”, vertelt Monique Hoogwijk, programmamanager Warmtetransitie bij Liander. “We hebben onze leidingen in de pilotbuurt geanalyseerd en aangegeven dat het goed zou zijn om gelijktijdig ook ons gasnet te vervangen.” Purmerend had daar wel oren naar. Deze partner in de Green Deal Aardgasvrije Wijken heeft de ambitie uitgesproken om de eerste aardgasvrije gemeente van Nederland te worden. Niet eens zo’n onbezonnen doel als je bedenkt dat het duurzame Purmerendse warmtenet nu al 75% van alle woningen verwarmt en van warm water voorziet. De gemeente besloot daarom de vervanging van de riolering uit te stellen.

GASNET VERVANGEN

De 95 woningen in Overwhere Zuid waarmee Purmerend start, zijn rijtjeswoningen, grotendeels in particulier bezit, gebouwd eind jaren 50/begin jaren 60. Bewoners krijgen drie opties: stadsverwarming, all electric of toch gewoon aardgas. De keuzes zijn nog niet definitief, maar op dit moment zegt 70% over te stappen. Het warmtenet heeft veruit de voorkeur, een enkeling kiest voor *all electric*. Deze overstappers krijgen van de gemeente een tegemoetkoming van 5.000 euro voor de kosten die nodig zijn om aardgasvrij te worden. Voor een extra groep in de meterkast, een elektrische kookplaat, een nieuwe pannenset of het wegwerken van leidingen. Niet elke bewoner kan of wil investeren in aardgasvrij wonen, dus Liander moet deze bewoners – geheel volgens de aansluitplicht – mogelijk nog aansluiten op een gasnet.

LOKAAL PROGRAMMEREN

“De samenwerking met de gemeente Purmerend laat goed zien wat wij kunnen betekenen voor gemeenten”, licht Hoogwijk toe. “Liander maakt inzichtelijk wat de impact is van bepaalde keuzes voor wijken. Met een technisch regisseur die alles weet over het totale systeem. En met een *tool* die de geografische ligging van ons net toont, wat de kwaliteit en de ouderdom is. Daarin kunnen we ook planningen van andere partijen inlezen. Dat geeft inzicht in de investeringen die nodig zijn en wanneer bepaalde werkzaamheden op de planning staan.”
“Maar het gaat verder”, vervolgt Hoogwijk. “Elke gemeente heeft ambities en beleidsdoelen. Denk aan gebiedsontwikkeling, milieu en werkgelegenheid, maar ook aan woningcorporaties met onderhoudsplanningen. Liander heeft bij elke gemeente een relatiemanager die als rechterhand van de wethouder het totaal in beeld kan brengen. Wij

70%

van de woningen in Purmerend is al aangesloten op een warmtenet. Een gunstige uitgangspositie om de eerste aardgasvrije gemeente van Nederland te worden.

‘We hebben onszelf de ambitie gesteld dat gemeenten inzicht hebben in de consequenties van de keuzes’

noemen dat lokaal programmeren; je brengt de ondergrondse en bovengrondse planningen bij elkaar, om zo de juiste afwegingen te maken en te kiezen voor natuurlijke momenten voor omschakeling - om maatschappelijke kosten en overlast zoveel mogelijk te beperken. Het is in ieders belang dat dat helder en gedegen gebeurt."

KEUZES EN CONSEQUENTIES

"Iedereen begrijpt dat een collectieve ingreep nooit volledig in de pas loopt met individuele situaties en voorkeuren van bewoners", stelt Hoogwijk. "Alleen al het verschil tussen huurders en huiseigenaren is groot. Maar bovenal: het gaat om behoorlijk ingrijpende aanpassingen aan je huis. In Purmerend is de gemeente voor dit project bij alle bewoners langsgegaan om een analyse te maken van hun persoonlijke situatie, ook omdat het hier grotendeels om particulier eigendom gaat en de gemeente de bewoner in het proces echt centraal wil stellen. Bewoners willen uiteraard duidelijkheid: over de planning en het proces, over de keuzes en de impact daarvan en over hun uiteindelijke energiekosten."
Hoogwijk ziet dat in de basis de belangen van partijen in de warmtetransitie overeenkomen. Vroegtijdig realistisch plannen, lage kosten en in gesprek blijven met de bewoners staan daarbij voorop. Maar lage kosten voor de infrastructuur betekenen niet per definitie dat de kosten van de totale energievoorziening voor alle partijen laag zijn. "Soms zorgt een keuze voor besparing bij een woningcorporatie voor kostenverhoging bij de netbeheerder. Als dat maatschappelijk de beste oplossing is, kunnen we dat rechtvaardigen. Maar we hebben onszelf de ambitie gesteld dat we gemeenten helpen om inzicht te krijgen in de consequenties van de keuzes."

KOSTEN NETVERZWARING

De optie *all electric* zorgt op den duur niet altijd voor meer netefficiëntie, zo leert de pilot. "Die optie kan betekenen dat wij op den duur het elektriciteitsnet moeten verzwaren, terwijl in de buurt ook een warmtenet wordt aangelegd', zegt Hoogwijk. "De kosten die we voor die (net)verzwaring maken, worden uiteindelijk betaald door alle energiegebruikers. De gemeente kiest en wij faciliteren, maar juist daarom is het van belang dat wij op voorhand inzichtelijk maken wat die keuzes betekenen."
De gasaansluitplicht, bij nieuwbouw per 1 juli opgeheven, geldt nog wel voor bestaande bouw. In de pilotbuurt van Purmerend kiest op dit moment nog zo'n 30% van de bewoners voor aardgas. Liander heeft het plan om voor die klanten de bestaande gasleiding te vervangen door een eenvoudiger gasnet. Hoogwijk: "We bekijken of die gasleiding dunner kan en we willen hem minder diep in de grond leggen. Daardoor kunnen we de leiding tegen lagere kosten weer verwijderen als over tien of twintig jaar de hele buurt echt van het aardgas af gaat, volgens de plannen van de gemeente."

HEET HANGIJZER: DE AANSLUITPLICHT

De situatie in Purmerend illustreert een probleem dat ook landelijk in de warmtetransitie steeds meer zichtbaar zal worden. Hoe gaan we om met de aansluitplicht voor gas? "We verwijderen de oude gasleiding en moeten wellicht een *light*-variant terugleggen, naast een warmtenet en een elektriciteitsnet", licht Hoogwijk toe. "Dat is uiteindelijk geen wenselijke situatie. De kosten voor het aanpassen van de netten worden gedragen door alle energiegebruikers. Om de energievoorziening in de toekomst betaalbaar te kunnen houden, moet je keuzes maken die goed zijn voor het totale energiesysteem.
Ander gevolg van de gasaansluitplicht is een steeds verder versnipperende infrastructuur. "In Amsterdam zien we bijvoorbeeld een hele woningcorporatie van het aardgas af gaan, maar ondernemers als bijvoorbeeld een nagelstudio en pizzabakker niet. Voor hen moeten we het gasnet laten liggen", vertelt Hoogwijk. "Dat kan gaan om mensen en bedrijven die de overstap niet kunnen betalen of financieren. Mensen die net met een maximale hypotheek een huis gekocht hebben en vervolgens dat huis moeten aanpassen, maar daarvoor niet kunnen bijlenen. Dat is heel vervelend."
De gasaansluitplicht voor netbeheerders vervangen voor een plicht tot het leveren van warmte, is een deel van de oplossing voor dit probleem. Hoogwijk: "Het is van belang dat er snel financieringen komen voor de transitie, bijvoorbeeld gebouwgebonden leningen. Een uitdaging dus voor de overlegtafels van het Klimaatakkoord om te bedenken hoe we dat in Nederland gaan organiseren."

OPSCHALEN NOODZAKELIJK

In Purmerend heeft de gemeente gekeken naar de kosten die bewoners moeten maken om hun woning geschikt te maken voor een andere warmtebron, vandaar de vergoeding van 5000 euro. Kosten voor woningisolatie zijn wel voor eigen rekening van de bewoners, maar die zorgen ook voor waardevermeerdering van het pand, hoger comfort en lager energieverbruik. De gemeente verstrekt een subsidie en heeft zelf een aanvraag gedaan voor de proeftuinregeling van het ministerie van Binnenlandse Zaken om met een groter deel van de wijk aan de slag te gaan. Voor 'proeftuinen' die dit jaar al kunnen starten, heeft het ministerie 90 miljoen euro beschikbaar. Voor 2021 wil het kabinet opschalen en 30.000 tot 50.000 bestaande woningen per jaar aardgasvrij maken.
Monique Hoogwijk onderstreept het belang van opschalen: "Subsidies zijn nu nog nodig om koplopers over de streep te trekken en de *business-case* sluitend te krijgen. Het is bovendien een leerfase, dan heb je altijd meer kosten. Het is een enorme operatie die iedereen raakt, waarin we forse keuzes moeten maken en snel veel moeten leren. Maar je wilt ook snel van die leercurve af en het grootschalig programmatisch aanpakken. Dan gaan de kosten omlaag en kan de warmtetransitie gaan vliegen."

BIOGAS OF WATERSTOF?

Met het uitfaseren van aardgas nemen veel gemeenten ook afscheid van een kostbare gasinfrastructuur, die in de toekomst zeer waardevol kan zijn, bijvoorbeeld voor gebruik van biogas of waterstof. "Die vraag speelt zeker een rol", bevestigt Hoogwijk. "Gasnetten die Liander vervangt zijn daarom van materiaal waar ook duurzame gassoorten doorheen kunnen. Liander doet samen met andere netbeheerders intensief onderzoek naar waterstof, we willen heel graag weten wat de potentie ervan is. Maar we weten ook; het is geen oplossing voor 2021."

KLIMAATAKKOORD: VAN PLAN TOT PRAKTIJK

Het tempo en de omvang van de operatie om woningen en gebouwen aardgasloos te maken, genoemd in dit artikel, komen uit het voorstel van de sectortafel Gebouwde omgeving. Deze zomer hebben het Planbureau voor de Leefomgeving en het Centraal Planbureau de voorstellen doorgerekend; vervolgens bespreekt het kabinet ze met de Tweede Kamer. Tot slot worden de voorstellen verder uitgewerkt tot concrete plannen: het nationale Klimaatakkoord. De uitvoering start in 2019.
Alle gemeenten ontvingen in april dit jaar al wel een brief van de ministers Ollongren (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) en Wiebes (Economische Zaken en Klimaat) met de oproep om snel te starten met proeftuinen voor bestaande bouw en zo veel en zo snel mogelijk aardgasvrije nieuwbouw op te leveren. Voor proeftuinen die dit jaar nog starten, is 90 miljoen euro subsidie beschikbaar.

In de brief geven de ministers ook aan dat er de komende tijd regionale energie- en klimaatstrategieën worden gemaakt en dat alle gemeenten in 2021 een warmteplan moeten hebben voor het uitfaseren van aardgas. Daarbij moet voor alle buurten die voor 2030 van het aardgas af gaan, bekend zijn wat het alternatief is.

'Financieringen zijn snel nodig, anders komt de betaalbaarheid echt in het gedrang'